

**PRIVREDNA
KOMORA
SRBIJE**

Privredna komora Beograda

OKRUGLI STO NA TEMU:
**DRVO KAO STRATEŠKI RAZVOJNI RESURS
- IZAZOVI I MOGUĆNOSTI**

Datum održavanja: 06. februara 2019. godine

Mesto: Privredna Komora Beograda – Kneza Miloša 12, sala 402 na IV spratu

Beograd, februar 2019. godine

UVODNE NAPOMENE

Agenda Ujedinjenih Nacija (UN) za održivi razvoj do 2030 godine, koja je usvojena 2015 godine, postavila je 17 globalnih ciljeva održivog razvoja (COR)¹ i obavezuje zemlje potpisnice, uključujući i Srbiju, da se angažuju na donošenju sopstvenih ciljeva koji doprinose ostvarivanju globalnih ciljeva. Kažu da će lakše opstati one države i oni narodi koji budu raspolagali sa tri ključna prirodna resursa: zemljište, voda i šume. To zapravo predstavlja osnov trougla zelenog rasta koji može dati značajan doprinos razvoju Srbije. Veliki izazov i velika obaveza je na zajednici koja uključuje ne samo Vladu, već i poslovnu i akademsku zajednicu, predstavnike civilnog sektora i sve druge zainteresovane strane, da kreira i vodi dijalog o ključnim izazovima sa kojima se suočavamo i usmerava delovanje ka postizanju ciljeva održivog razvoja. U skladu sa preporukama Parlamenta privrednika PKS-Privredne komore Beograda u narednom periodu će se kroz seriju okruglih stolova pokrenuti dijalog o tri ključna zelena resursa za razvoj: zemlja, voda i šume. Prvi u nizu Okruglih stolova PKS – Privredna komora Beograda organizuje u saradnji sa Udruženjem za šumarstvo, preradu drveta, industriju nameštaja i papira PKS na temu: **“DRVO KAO STRATEŠKI RAZVOJNI RESURS - IZAZOVI I MOGUĆNOSTI”**.

Globalni trendovi:

Smanjenje površina pod šumama: Prema najnovijim istraživanjima² tražnja za drvetom kao sirovinom raste jer je drvo i obnovljiva i reciklabilna sirovina. Pored toga, identifikovan je problem smanjivanja površina pod šumama sa kojim se suočava veliki broj zemalja u svetu, a naročito onih manje razvijenih koje nemaju uspostavljen sistem održivog upravljanja šumama. Procene su da se u periodu između 1990. i 2015. godine svetska površina pod šumom smanjila za 129 miliona hektara³, što je jednako površini Južnoafričke Republike (tj. 15 puta površina Srbije).

Globalna tražnja za drvetom: Uprkos činjenici da raste tražnja za proizvodima od prirodnih materijala kao što je drvo, tražnja je trenutno ispod pretkriznog nivoa. Naime, sektor DiN je prilično procikličan sektor, te se sporije oporavlja od krize nego neki manje ciklični sektori. Procikličnost sektora proizilazi iz činjenice da se drvna sirovina najviše koristi u građevinarstvu i proizvodnji nameštaja - dva sektora izuzetno osetljiva na ekonomska i finansijska kretanja. S tim u vezi, ovaj sektor svoj oporavak posle krize prvenstveno bazira na tržištima koja nisu značajnije bila pogođena krizom - tržištima u razvoju. Ova tržišta u poslednjoj deceniji beleže snažan rast ekonomskih performansi, a pogotovo kupovne moći stanovništva i urbanizacije. Tako je Kina u poslednjih nekoliko godina pretekla Kanadu kao najvećeg svetskog proizvođača rezane građe (zbirno) i SAD kao najvećeg svetskog potrošača. Najveći deo rasta tražnje za drvnom sirovinom u Kini je predvođen rastom građevinskog sektora, ali i rastom tražnje za nameštajem u skladu sa razvojem srednje klase u ovoj državi. To značajno oblikuje zahteve globalnog tržišta.

Ekološki aspekt u sektoru drveta: Sa rastom ekološke svesti i rastom svesti o zdravlju, kao i sve većim izazovima klimatskih promena, zahtevima za korišćenje alternativnih izvora energije i potrebi smanjenja emisije CO₂, „drvo“ odnosno „drvna biomasa“ postaje jedan od ključnih komponenti zelenog rasta u tzv. **„Bioeconomy concept”**. Usklađenost proizvodnje u lancu vrednosti prerade drveta sa ekološkim standardima i regulativom u oblasti zaštite životne sredine, pojava novih kompozitnih materijala od drveta, kao i razvoj novih tipova drvnih goriva (pre svega drvnog peleta), doprineli su da je danas lanac vrednosti prerade drveta lanac sa tzv. nultim otpadom. To direktno doprinosi smanjenju pritiska na šumske resurse, ali i doprinosi smanjenju emisije CO₂ kao glavnog izazivača klimatskih promena u svetu.

Socijalni aspekt: Održivo upravljanje šumama obuhvata tri ključne komponente: ekonomsku, ekološku i društvenu, odnosno socijalnu. Drvo je veoma značajan resurs svake zemlje, a osnovni je resurs ruralnih

¹ Cilj 15: “Održivo upravljanje šumama, suzbiti dezertifikaciju, zaustaviti i pokrenuti degradaciju zemljišta i sprečiti uništavanje biodiverziteta”.

² Analiza performansi i lanaca vrednosti sektora drveta i nameštaja, sa fokusom na nameštaja od drveta, Beograd 2017., Konzorcijum CEVES i PKS u okviru Projekata konkurentnost i zapošljavanje podržan od strane Svetske Banke,

³ Food and Agriculture Organization of the United Nations (2016), *Global Forest Resources Assessment 2015*

područja. Stoga je održivo upravljanje šumama i preradom drveta u lancu vrednosti od velikog značaja posebno za održivi razvoj ruralnih područja jer generiše nova radna mesta posebno, što je od velikog značaja za održivu migracionu politiku i politiku smanjenja siromaštava zemlje. U praksi to se može videti kroz teritorijalnu gustinu MMSP i preduzetnika iz oblasti šumarstva i industrije prerade drveta na teritoriji Srbije, kao i broj zaposlenih u ovom sektoru koji iznosi oko 8% od ukupnog broja zaposlenih u prerađivačkoj industriji, sa potencijalom daljeg održivog rasta sa produblivanjem lanca vrednosti, odnosno povećanjem stepena finalizacije u industriji prerade drveta.

CILJ OKRUGLOG STOLA

U prethodnom periodu urađen je veliki broj relevantnih studija, analiza i istraživanja, pa čak i set mera kroz Strateški okvir sa Akcionim planom za drvenu i industriju nameštaja u Srbiji⁴, u kojima su kroz diskusije i radionice učestvovali predstavnici ključnih zainteresovanih strana (preduzeća, akademske zajednice, udruženja, ministarstava,..) i jasno je da **sa jedne strane, drvo kao prirodni material postaje sve popularnije za korišćenje (počev od koršćenja u građevinarstvu kao konstruktivni materijal, drvenoj ambalaži, zatim u domaćinstvu kao nameštaj, ali i kao izvor toplotne energije,..), a sa druge strane postoji problem smanjivanja površina pod šumama na globalnom nivou. To je uzrokovalo da određene zemlje preduzmu mere pooštavanja kontrole seče šuma i uvedu ograničenja u pogledu izvoza drvne sirovine.**

I pored toga što imamo visok stepen saglasnosti oko izazova i prioriteta stiče se utisak da i dalje izostaje koordinacija ključnih zainteresovanih strana u cilju sistemske, koordinisane i usmerene institucionalne podrške unapređenju konkurentnosti u sektoru drvne i industrije nameštaja, čime bi se dao doprinos u održivom upravljanju drvetom kao prirodnim nacionalnim resursom zemlje.

Osnovni cilj ovog Okruglog stola je da se razmotre ključni izazovi održivog razvoja u upravljanju drvetom kao prirodnim i nacionalnim resursom i identifikuju prioriteti i mehanizmi institucionalne saradnje radi podizanja konkurentnosti i održivog razvoja drvnog sektora u Srbiji.

Učesnici: Koristeći model razvoja ekosistema znanja i inovacija, PKS –PK Beograda je kao učesnike Okruglog stola kroz pripremni konsultativni proces identifikovala ključne zainteresovane strane:

- a) javni sektor: predstavnike resornog ministarstva, Uprave za šume, inspeksijske službe, Ministarstva nadležnog za obrazovanje, Ministarstva nadležnog za privredu
- b) javna preduzeća – JP Srbijašume, JP Vojvodinašume, Nacionalni parkovi
- v) udruženja i asocijacije privatnih šumovlasnika
- g) preduzeća iz drvne i industrije nameštaja
- d) predstavnike akademske zajednice: Šumarski fakultet Univerziteta u Beogradu
- f) Udruženja i predstavnike PKS i drugih poslovnih asocijacija
- h) Međunarodne i domaće stručnjake

Pitanja za razmatranje: Da bi se postigao cilj Okruglog stola, teme i diskusija na panelu će biti usmereni ka dobijanju odgovora na sledeća pitanja: Kako povećati dodatnu vrednost u odnosu na površine pod šumama kojima zemlja raspolaže? Kako kratkoročno, srednjoročno i dugoročno povećati količinu i kvalitet drvne sirovine na održiv način? Na koji način sertifikacijom obuhvatiti šume u privatnom vlasništvu? Usaglašavanje sa standardima EU? Šta je delotvornije za razvoj sektora: ograničavanje izvoza sirovine ili podsticaj višem stepenu finalizacije i specijalizacije (odnosno horizontalnom i vertikalnom integrisanju MSP u lance dobavljača finalistima i time povećanja dodate vrednosti)? Prikupljanje i upravljanje zvaničnim podacima o drvnom sektoru? Da li su znanje i ljudi karika koja nedostaje? Da li digitalizacija i promena poslovnog modela korišćenje ICT tehnologija (npr. korišćenje 3D tehnologije u dizajnu, marketingu, proizvodnji, energetskom upravljanju..) može da podstakne ili uspori razvoj drvnog

⁴ Strateški okvir sa Akcionim planom za drvenu i industriju nameštaja u Srbiji⁴, Beograd 2018, Ministarstvo privrede u okviru Projekta konkurentnost i zapošljavanje, podržanom od strane Svetske Banke, MAXIMA Consulting

sektora? Kako postaviti mehanizme upravljanja razvojem drvnog sektora u Srbiji? Primeri prakse - Kako to rade zemlje koje bolje valorizuju svoje šume i drvenu sirovinu od Srbije?

Nacrt

AGENDA

Vreme	Tema
10:30 – 11:00	Registracija učesnika
11:00 – 11:20	Otvoranje Okruglog stola/Uvodna obraćanja Aca Popović – v.d direktor PKS – PK Beograda Jadranka Grujić – Rajevac - predsednik Odbora za poljoprivredu Privredne komore Beograda
11:20 – 11:40	“Ključni izazovi drvne i industrije nameštaja Srbije u kontekstu sprovođenja nove Strategije razvoja i Agende 2030” - prof.dr Branko Glavonjić, Šumarski Fakultet Univerziteta u Beogradu
11:40 – 12:15	Drvo kao javno dobro – Kako upravljamo šumama – Vladimir Nikolić, Uprava za šume
12:15 – 12:30	Primeri prakse iz regiona: Digitalizacija u šumarstvu i lancu vrednosti prerade drveta – Jadranka Grujić Rajevac, predsednik Odbora za poljoprivredu PKS- Privredne komore Beograda
12:30 – 13:30	Diskusija
13:30 – 13:45	Završne poruke
13:45 – 14:00	Koktel

OKVIR ZA DISKUSIJU

Značaj sektora sa aspekta dodate vrednosti: Značaj sektora varira od zemlje do zemlje i uglavnom je u skladu sa pošumljenošću zemlje. Prema Analizi performansi lanca vrednosti sektora drveta i nameštaja, Srpski sektor drveta i industrije nameštaja kreira najmanju dodatnu vrednost u odnosu na površinu šume kojom zemlja raspolaže. Dok Italija i Nemačka, očekivano, prednjače, interesantno je da i ostale zemlje (koje su uporedive sa Srbijom) dodaju višestruko više vrednosti po jedinici svoje drvene sirovine kojom raspolažu. Ono što je takođe interesantno jeste da većina zemalja sa kojima se poredimo ima manju površinu šume po stanovniku (osim Hrvatske, Bugarske, i Bosne i Hercegovine). Čak i zemlje koje imaju manju *apsolutnu* površinu pod šumom u odnosu na Srbiju (Češka, Slovačka, Mađarska i BiH), kreiraju znatno veću dodatnu vrednost u sektoru DiN. Pri tome, ove zemlje veći deo dodate vrednosti kreiraju u Preradi drveta, nego u Proizvodnji nameštaja od drveta, što upućuje na jednoznačan zaključak da one bolje valorizuju svoje šume i drvenu sirovinu. Primarni razlog za ovo je količina drvene sirovine koja se generiše iz šuma u obliku trupaca, kao i sposobnost drugih zemalja da dodaju više vrednosti u kasnijim fazama prerade drveta i proizvodnje finalnih proizvoda od drveta. Razlog za to može biti bolji kvalitet i struktura drvene sirovine, ali i veća produktivnost rada i gustina sektora (u smislu broja firmi). Značaj sektora DiN u Srbiji je dat u Boxu 2.

Box 2 – Izvor: Pregled aktuelnog stanja sa SWOT Analizom za drvnu i industriju nameštaja u Srbiji, Beograd 2017, Ministarstvo privrede, u okviru Projekta konkurentnosti i zapošljavanja podržanog od strane Svetske Banke

...“ Po broju zaposlenih radnika drvna i industrija nameštaja zauzimaju treće mesto u prerađivačkoj industriji Srbije, odmah iza proizvodnje prehrambenih proizvoda i proizvodnje metalnih proizvoda. Više od 8% radnika u prerađivačkoj industriji Srbije zaposleno je u drvnoj i industriji nameštaja.

U periodu 2010 – 2015 godina sa učešćem od 4,08% u ukupnom izvozu Srbije, 1,55% u BDP-u i 4% učešća u poslovnim prihodima prerađivačke industrije ovaj sektor daje značajan doprinos industriji Srbije i njenom ekonomskom rastu.“

Lanac vrednosti u sektoru drveta i nameštaja: Sve analize upućuju na zaključak da je lanac vrednosti u sektoru drveta i industrije nameštaja (DiN) u Srbiji zaokružen - od sirovine do krajnjeg kupca - i da se performansa sektora kreće u pozitivnom smeru, ali i da postoji značajan potencijal za unapređenje duž celog lanca. **Najveći potencijal za dodavanje veće vrednosti drvetu kojim Srbija raspolaže leži na samom početku lanca vrednosti sektora DiN (u šumama) i na samom njegovom kraju (u nameštaju).**

Kada su u pitanju šume, pored toga što je moguće proširiti sirovinsku bazu kroz povećanje površina pod šumama i unaprediti domaćinski odnos prema postojećim šumama, najveći potencijal leži u poboljšanju pristupa šumama i omogućavanju njihove *potpunije upotrebe*. *Kada se uporedi Srbija sa relevantnim evropskim zemljama⁵, vidi se da Srbija ima najmanji koeficijent valorizacije svojih šuma. Iako razlog za ovo delom leži u strukturi šuma u Srbiji (po tipovima i kvalitetu), jedan deo leži i u činjenici da ne postoji dovoljan nivo otvorenosti šuma i pristupa sirovinama (šumski putevi i mehanizacija). Kada su u pitanju privatne šume problemi su višedimenzionalni: od usitnjenosti poseda, neorganizovanosti privatnih šumovlasnika, neobučenosti kadrova... Nadalje, krećući se kroz lanac vrednosti, vidi se da postoji prostor za efikasnije i efektivnije korišćenje raspoložive drvene sirovine, što bi značilo veće dodavanje, ali i manje gubljenje, vrednosti, ne samo u primarnoj preradi drveta (konverzija iz trupaca u rezanu građu), već i u svim daljim fazama prerade.*

Box 3 – Izvor: Pregled aktuelnog stanja sa SWOT Analizom za drvnu i industriju nameštaja u Srbiji, Beograd 2017, Ministarstvo privrede, u okviru Projekta konkurentnosti i zapošljavanja podržanog od strane Svetske Banke

...“Činjenica da trenutno svega 48% industrijske oblovine u Srbiji se koristi za proizvodnju proizvoda sa visokom dodoatom vrednošću, i da se ostatak koristi za proizvodnju i izvoz proizvoda sa niskom dodoatom vrednošću (najviše kao rezana gradja) pokazuje da se domaći sirovinski resurs ne koristi na najbolji način.

U 2015. godini izvoz rezane građe liščara iz Srbije iznosio je 145.000m³ sa ostavrenom vrednošću od 45,5 miliona EURa- Kada bi se ova količina rezane građe preradila u Srbiji samo u stolice iz nje bi se dobilo oko 5 miliona komada stolica čija bi vrednost u izvozu mogla da dostigne oko 265 miliona EURa ili 5,8 puta više u odnosu na ostvarenu vrednost izvoza rezane građe kao poluproizvoda. Proces prerade navedene količine rezane građe u stolice generisao bi najmanje 5000 novih radnih mesta...“

Primera radi horizontalna i vertikalna povezanost u lancu vrednosti je jedan od ključnih faktora povećanja konkurentnosti. Horizontalna povezanost ima za cilj postizanje ekonomije obima i podrazumeva povezivanje MSP na istom ili sličnom nivou kako bi se obezbedila dovoljna količina proizvoda po ceni i kvalitetu i kako bi se MSP lakše integrisala u lance vrednosti velikih proizvođača. Vertikalno integrisanje

⁵ Poređenje je izvršeno sa zemljama koje su Srbiji slične po ekonomskim karakteristikama ili šumskom potencijalu, kao i sa zemljama koje su „reperi“ kada je u pitanju sektor nameštaja u Evropi (Italija i Danska).

ili produblјivanje lanca vrednosti podrazumeva povezivanje ili integrisanje industrije nameštaja sa usluţnim delatnostima kao što su dizajn, marketing, brendiranje sa jedne strane kao i snaţnije povezivanje drvne i industrije nameštaja sa šumarstvom sa druge strane.

Box 4 – Izvor Analiza performansi i lanaca vrednost sektora drveta i nameštaja, sa fokusom na namešta od drveta, Beograd 2017., Konzorcijum CEVES i PKS u okviru Projekata konkurentnost i zapošljavanje podrţan od strane Svetske Banke,

..“Stručnjaci za sektor nameštaja⁶ ističu da je upravo specijalizacija malih italijanskih proizvođača da proizvode komponente za veće sisteme bila jedan od ključeva uspeha italijanskog sektora nameštaja. U Srbiji, pak, gotovo polovinu komponenti koje se izvoze prave strane kompanije, i to svega tri, pri čemu se samo jedna od njih specijalizuje za proizvodnju komponenti. Od domaćih firmi, postoji samo jedan značajan izvoznik komponenti koji je specijalizovan za proizvodnju komponenti za inostranog partnera. Razloga za ovako nisku specijalizaciju i situaciju da većina proizvođača proizvodi finalne proizvode je više. Prvo, da bi moglo da se živi od proizvodnje komponenti, potrebno je imati ozbiljne proizvodne kapacitete i visoku proizvodnu efikasnost, što znači modernu tehnologiju, dobro upravljanje, ekonomiju obima, i sl. Domaći proizvođači su usitnjeni i finansijski uglavnom ograničeni, tako da nemaju kapacitet za značajnija ulaganja. Drugo, specijalizacija u proizvodnji komponenti zahteva ozbiljnu saradnju i povezanost različitih proizvođača, kako na domaćem tržištu, tako i sa inostranim tržištem. Na domaćem tržištu, to podrazumeva postojanje poverenja i između proizvođača i u institucije, a toga neretko manjka. Kultura neplaćanja je visoka, a garancije za poštovanje ugovora niske. Odluka da se zavisi od jednog ili nekolicine drugih proizvođača na domaćem tržištu (u poređenju sa prodajom velikom broju finalnih kupaca) je prilično rizična strategija. S druge strane, povezivanje sa inostranim kupcima podrazumeva postojanje kontakata sa inostranstvom i sposobnost identifikovanja potencijalnih klijenata, ali i proizvodni kapacitet koji može da ispuni potrebe stranih klijenata, koji su uglavnom veći od domaćih. Takođe, potrebna je i spremnost da se zavisi od (najčešće jednog, upravo zbog kapaciteta) inostranog klijenta. Na kraju, specijalizacija u proizvodnji komponenti podrazumeva veći fokus na kvalitet, veće ulaganje u osiguranje i dokazivanje kvaliteta, i poštovanje stroţije regulative kvaliteta, jer je kupac u ovom slućaju informisan kupac (proizvođač nameštaja), a ne neinformisan kupac kao što je krajnji kupac finalnog nameštaja (npr. domaćinstvo)“.

Ključni izazovi: Takođe, istraţivanja kroz intervju sa privrednicima su pokazala da su ključna ograničenja u povećanje izvoza posebno na Evropsko tržište: i) Drvna sirovina, ii) Znanje i kadrovi, iii) Kapital.

Box 5 – Izvor: Analiza performansi i lanaca vrednost sektora drveta i nameštaja, sa fokusom na namešta od drveta, Beograd 2017., Konzorcijum CEVES i PKS u okviru Projekata konkurentnost i zapošljavanje podrţan od strane Svetske Banke

i) Nabavka drvne sirovine

.....“ Najveći problem u nabavci drvne sirovine je nepredvidivost, i stoga nemogućnost planiranja proizvodnje. U poslednje dve godine postaje sve teţe nabaviti drvnu sirovinu iz inostranstva, s obzirom da određene zemlje (naroćito one iz regiona iz kojih se najviše i uvozi, poput BiH i Hrvatske) ogranićavaju izvoz svoje drvne sirovine. S druge strane, nabavka drvne sirovine na domaćem tržištu je nepredvidiva i u pogledu kolićine, i cene, i kvaliteta. Bilo da se nabavlja iz drţavnih ili privatnih šuma, proizvođači često

⁶ Odbor za šumarstvo, preradu drveta, industriju nameštaja i papira, PKS.

nisu sigurni da li će uspeti da nabave sirovinu zahtevanog kvaliteta, u potrebnoj količini, i po konkurentnoj ceni. Prvo, neretko moraju nabavljati sirovinu iz više iteracija ili iz više izvora, što povećava transakcione troškove i smanjuje njihovu cenovnu konkurentnost. Drugo, odstupanja u pogledu kvaliteta mogu uticati na kredibilitet pred kupcima ili na kašnjenje u isporuci. Pri tome, drvo iz privatnih šuma nema sertifikat o održivom gazdovanju (FSC ili PEFC) koji kupci u razvijenim evropskim zemljama sve više zahtevaju. Na kraju, problemi u nabavci potrebne količine drvene sirovine mogu potencijalno predstavljati najveću prepreku za značajnije penetriranje evropskog tržišta, s obzirom da je za to potrebna i značajnija količina drvene sirovine (naročito kada je u pitanju nabavka iz državnih šuma). Naime, iako postoje kriterijumi po kojima bi sirovina iz državnih šuma trebalo da se raspoređuje kupcima, ti kriterijumi se ne poštuju, što za posledicu ima to da sirovina neretko završava u rukama onih koji joj ne dodaju visoku vrednost (npr. pilane koje sirovinu izvoze u obliku rezane građe) čak iako postoji tražnja od strane onih koji mogu da joj dodaju veću vrednost i koji su spremni da za tu sirovinu plate više. Pri tome, cena se određuje monopolski, umesto da se formira na osnovu troškova proizvodnje i da na njen predlog saglasnost daje Uprava za šume“...

ii) Znanje i kadrovi

.....“Ovaj problem se ne može rešiti brzo kao problem sa drvnom sirovinom jer je potrebno vreme da se neophodni kadrovi izgrade (i kroz školu i kroz praksu) i adekvatno znanje akumulira. Već sada postoji deficit srednjeg stručnog kadra (majstora), tako da je praktično nemoguće ostvariti značajniji skok proizvodnje u kratkom roku. Upravo je problem nedostatka ovog kadra (naročito tapetara i stolara) problem koji proizvođači najčešće ističu kao glavnu prepreku za rast. Poslednjih godina se smanjuje interesovanje za majstorske zanate, a i oni koji se odluče za to, ne dobijaju adekvatna praktična znanja tokom školovanja. Međutim, problem niskog interesovanja bi se delom i sam rešio kad bi bilo snažnije tražnje za ovim kadrovima, a samim tim i veće spremnosti da se za takav rad plati, ali bi problem nedostatka praktičnih veština kod tek svršenih srednjoškolaca ostao. S druge strane, postoji i značajan problem kada je u pitanju visokokvalifikovani kadar, s tim što proizvođači često ne prepoznaju ovaj problem, jer ni ne prepoznaju potrebu za ovim kadrom. Ne postoji dovoljna svest o značaju dizajna, marketinga i upravljanja procesima, te se ove veštine ne razvijaju, ni na nivou firmi, ni na nivou države. Iako za usmerenjima dizajna, inženjerstva, marketinga i menadžmenta postoji dovoljno interesovanje među mladima, ovi kadrovi se ne obrazuju na pravi način, a i nemaju gde da steknu iskustvo koje je na liniji onog kakvo se može steći u razvijenim evropskim zemljama. S tim u vezi, za osvajanje tržišta ovih zemalja, veliki problem može predstavljati nedostatak iskusnih dizajnera, inženjera, i marketing i menadžment stručnjaka (pogotovo art i brend menadžera, ali i menadžera proizvodnje). Najveći problem kod dizajnera je nedostatak znanja iz proizvodnje i kalkulacije cene koštanja, te prave „nerealna“ dizajnerska rešenja koja ili nisu fizički izvodljiva ili su cenovno nekonkurentna. Takođe, problem na putu osvajanja evropskih tržišta može biti i nedovoljan kontakt srpskih firmi sa svetskim trendovima, zbog kojih su dizajnerska rešenja često zastarela. Kada su u pitanju inženjeri, najveći problem je nedostatak znanja i iskustva organizacije poslovanja i upravljanja procesima, naročito u velikim sistemima. Takođe, identifikuje se nedostatak i operatera i programera na CNC mašinama. Na kraju, ovaj sektor je, kao i većina drugih sektora u Srbiji, pogođen generalnim problemom nedostatka veština iz preduzetništva, menadžmenta i marketinga. Da bi se stvarale nove firme koje bi popunjavale niše koje postoje u evropskoj tražnji, pre svega su potrebni preduzetnici koji žele da iniciraju udruživanje dizajnerskih, menadžerskih, marketinških, inženjerskih i majstorskih veština. Što pre izgradimo ove veštine, i podržimo preduzetnike koji imaju inicijativu da objedine te kadrove, to ćemo uhvatiti veći deo vrednosti na evropskom tržištu, jer je visokokvalifikovani rad (dizajneri i inženjeri) trenutno u Srbiji relativno jeftiniji nego majstorski rad.

iii) Kapital

....“ za značajnije probijanje na evropsko tržište, potreban je i značajan **kapital**. S obzirom da nameštaj, kao niskoprofitni sektor, ne trpi visoke troškove transporta, za izvoz su uglavnom potrebne veće količine i viša produktivnost. Stoga, kapital je pre svega potreban za kapitalna ulaganja, tj. ulaganja u mašinski park i osavremenjavanje tehnologije proizvodnje. Međutim, značajna finansijska sredstva su potrebna i za obezbeđivanje dovoljnih obrtnih sredstva, kako za angažovanje visokostručnih kadrova (u menadžementu, marketingu, dizajnu...) i za ispunjavanje zahtevanih količina – npr. ima primera domaćih firmi koje su uspevale da izađu na inostrane sajmove, ali nisu uspevale da proizvedu i isporuče narudžbine koje su posle tih sajмова dobijale. Da je kapital i finansijska podrška važna, pokazuje primer BiH, koja danas ima nekoliko međunarodno prepoznatih brendova u nameštaju (dok Srbija nema nijedan). Naravno, za uspeh BiH su bile važni i drugi faktori kao što su obilna i kvalitetna drvna sirovina, tradicija i know-how u proizvodnji nameštaja, i preduzetnički duh, ali ono što je bilo podjednako važno je i činjenica da se u ovu zemlju slila značajna međunarodna podrška i subvencije, bez kojih pojedinačne preduzetničke inicijative ne bi uspele da prerastu u brendove.“

Prikupljanje i upravljanje podacima: Praćenje nivoa proizvodnje za svaku industrijsku granu je od izuzetnog značaja za donošenje ključnih strateških odluka u okviru sektorskih javnih politika na nacionalnom nivou tako i za donošenje strateških odluka na nivou samih kompanija. Danas u vremenu korišćenja savremenih ICT od ključne važnosti je prikupljanje i upravljanje podacima u realnom vremenu. Stručnjaci sa Šumarskog fakulteta su ukazali da u Srbiji danas postoje značajna neslaganja između zvaničnih statističkih podataka i podataka na primer Šumarskog fakulteta u Beogradu – Centra za marketing i ekonomiku drvne industrije, u okviru koga se po UNECE metodologiji prikupljaju i publikuju podaci o proizvodnji najznačajnijih proizvoda drvne industrije⁷. To otvara **potrebu da se razmotre i pitanje metodologije za prikupljanje podataka, kao i obrada i pristup relevantnim podacima.**

⁷ Pregled aktuelnog stanja sa SWOT Analizom za drvnu i industriju nameštaja u Srbiji, Beograd 2017, Ministarstvo privrede, u okviru Projekta konkurentnosti i zapošljavanja podržanog od strane Svetske Banke,